

A pszichoterápia etikai kérdései

Dr. Kovács József
Semmelweis Egyetem,
Magatartástudományi Intézet
Bioetika Részleg

Az előadás gondolatmenete

- Általános kérdések
- Az egyéni pszichoterápia etikai kérdései
- A csoportterápiák etikai kérdései
- A családterápiák etikai kérdései
- Esetelemzés
- Irodalom

Általános etikai kérdések

- Bloch: a pszichoterápia mint háromlábú szék
- Rem Edwards:
 - A pszichoterápia és az etika feladata egyaránt: a beteg autonómiájának növelése
- Kb. 450 féle pszichoterápia létezik

Etikai imperatívusz : A kliens felesleges stigmatizációjának az elkerülése

- Az alapkérdés: a környezetéhez rosszul alkalmazkodó ember beteg-e?
- A pszichoterápiás megközelítés csapdája: a társadalmi igazságosság tágabb kérdésének a figyelmen kívül hagyása
- Ha szükséges: fontos a kliens normalizálása

A hatásos é az etikus pszichoterápia közötti konfliktus

- Ez általános elv is. (pl. hatásos büntetőjog és etikus büntetőjog)
- Bizonyos terápiás technikák etikai problémái (pl. paradox instrukció)

A terápiás siker értékrendfüggősége

- Terápiás siker: a beteg eléri a kitűzött terápiás célt
- Minden terápia problémája: hogyan változzon meg a beteg viselkedése a terápia végén?
- A mai pszichoterápiás ideál: az önmegvalósító egyén
- De: a jó pszichoterápia felszabadít
- Willard Gaylin példája

A terapeuta értéksemlegességének a kérdése

- Az értéksemlegesség jelentése
- Az etikai „vizontáttétel” felismerése
- A terapeuta és a kliens morális értékei közötti optimális távolság
- Mi a teendő a kliens „idejétmúlt”, „korszerűtlen” értékei esetén?
- A mai trend: hasonló értékrendű terapeuta felkeresése

A titoktartás kérdései

- A titoktartás jelentősége
- A titoktartás jogi, etikai korlátai
- A titoktartás korlátairól szóló felvilágosítás kötelessége
- Titoktartási probléma többféle kezelés egymás utáni alkalmazásakor

A beteg pszichológiai bántalmazása a pszichoterápia során

- A konfrontatív stílusú terápia
- Az értelmezés mint a visszaélések forrása
 - Az értelmezés cáfolhatatlansága
 - A kritika ellenállásként való értelmezése
 - A terapeutának mindig igaza van alapállás
 - A koncepciós perek logikája
- De ez csak az értelmezés elfajulási lehetősége

A megmentési játszma

- A terápia kezdetén diagnózis és a felelősség alóli felmentés
- A kliens passzivitásra kényszerül és várja a gyógyulást—ha az késik...
- Utalás a beteg felelősségére direkt vagy indirekt formában
- A megmentési játszma mint inga
- Fontos a felelősség vonatkozásában a helyes egyensúlyt megtalálni

Ingyenes versus pénzért történő pszichoterápia

- A pszichoterápia elérhetősége
- Az analitikus tradíció
- Igazságossági és költséghatékonysági kérdések
- A pszichoterápia elérhetővé tétele költségeket takarít meg!

Tájékozott beleegyezés a pszichoterápiában

- A következő információk közlése ajánlható:
 - A tervezett beavatkozások természete, célja
 - A terapeuta képzettsége és szerepe a terápiában
 - A terápia kényelmetlenségei és kockázatai
 - A terápia várható eredményei
 - A haszonnal kecsegtető terápiás alternatívák
 - Annak közlése, hogy a kliens megszakíthatja a terápiát
 - Annak közlése, hogy szabadon kérdezhet

A kliens jogai a pszichoterápia során

- Az ülések elektronikus rögzítésének megtiltása
- A kliens joga a dokumentációba való betekintésre
- A kliens joga a titoktartásra (s annak korlátai ismeretére)
- A titoktartás alóli felmentés esetén a kliensnek joga van a terapeuta véleményére

Emlékeztető kérdések a kliens számára I.

- I. A terápia
 - A. Hogyan hat az Önnek felajánlott terápia?
 - B. Melyek a terápia lehetséges kockázatai (pl. válás, depresszió)?
 - C. A kliensek hány százaléka javul a terápia eredményeként?
Milyen formában történő javulásról van szó?
 - D. A kliensek hány százalékának az állapota rosszabbodik a terápia alatt?
 - E. A kliensek hány százaléka állapota javul vagy rosszabbodik e terápia nélkül?
 - F. Milyen hosszú ideig tart a terápia?
 - G. Mit tehetek, ha úgy érzem, hogy a terápia nem használ?
 - H. Fognak végezni valamilyen tesztet nálam? Milyet?

Emlékeztető kérdések a kliens számára II.

- II. Az alternatívák.
 - A. A terápia vagy egyéb segítség milyen más formái lehetségesek? (pl. támogató csoport)
 - B. Ezek milyen gyakran segítenek?
 - C. Milyen kockázatai vannak ezen más megközelítéseknek?
- III. Az ülés.
 - A. Mikor lesznek a terápiás ülések?
 - B. Milyen hosszú ideig tartanak? A hosszabb ülésekért többet kell fizetnem?
 - C. Hogyan érhetem el Önt sürgős szükség esetén?
 - D. Ha Ön nem elérhető, akkor kivel tudok beszélni ilyenkor?
 - E. Mi van akkor, ha nem tudok eljönni a terápiás ülésre?

Emlékeztető kérdések a kliens számára III.

- IV. A titoktartás
- A. Milyen dokumentációt készít az ülésekről? Ki férhet hozzá ezekhez a dokumentumokhoz? (pl. biztosító, szupervízor)
- B. Milyen körülmények között megengedett, hogy másoknak is elmondja, amiről az üléseken beszélünk? (pl. öngyilkossági vagy gyilkossági fenyegetések, gyermekbántalmazás, bírósági megkeresés, biztosító vagy szupervízor felé, stb.)
- C. A családtagjaim vagy a velem egy csoportba járók hozzáférhetnek-e ezen információkhoz?

Emlékeztető kérdések a kliens számára IV.

- V. Tiszteletdíj
 - A. Mennyit kell fizetni egy ülésért?
 - B. Hogyan kell fizetnem? Minden ülés után, havonta, stb.?
 - C. Fizetnem kell-e az elmaradt ülések után?
 - D. Fizetnem kell-e telefonhívás vagy levélbeli megkeresés esetén?
 - E. Az idő múlásával emelkedni fog-e a tiszteletdíj? (Pl. az utolsó 2 évben hányszor emelkedett a terápia tiszteletdíja?)
 - F. Ha jövedelmemet elveszítem, csökkenthető-e az általam fizetendő összeg?
 - G. Ha nem fizetem ki a terápia díját, beperel-e ezért a bíróságnál? Megbíz-e valamilyen adósságbehajtó ügynökséget vagy ügyvédet? Milyen esetben?

Emlékeztető kérdések a kliens számára V.

- VI. Általános kérdések.
- A. Milyen képzettsége és mennyi szakmai tapasztalata van? Van szakvizsgája? A terápiám során részesül szupervízióban?
- B. Kivel beszélhetek, ha olyan panaszom van a terápiával kapcsolatban, amit nem tudunk megbeszélni? (pl. szupervízor, kamara, etikai bizottság)

Az Osheroff eset és tanulságai

- Osheroff v. Chestnut Lodge (1982)
- A bíróság az intézetet elítélte, mert
 - Nem tájékoztatták Osheroffot a terápiás alternatívákról
 - Nem adtak bizonyítottan hatékony kezelést
- Tanulság: a betegnek joga van bizonyítottan hatékony kezelést kapnia.

Az egyéni pszichoterápia etika kérdései I.

- A terapeuta-kliens kapcsolat aszimmetrikus jellege
- A beteg remoralizálása
- A keretek betartásának a jelentősége

A klienssel való szexuális kapcsolat

- A II. világháború előtt ezt nem tekintették komoly etikai vétségnek
- 1960-as évektől kezdve: etikai vétség, több országban bűncselekmény, még a terápia befejeződése után is
- Indoklás:
- Okai
- Megelőzés: a terapeuta fordítson kellő figyelmet saját szükségletei kielégítésére (magánélet)

A klienssel való kettős kapcsolat

■ Példák:

- Titkárnő munkahelyi főnökétől kap pszichoterápiát
- A terapeuta és a beteg—házastársaikkal együtt -- hétvégeként „összejárnak”
- Macskát tenyésztő terapeuta betegeinek adja el a macskakölyköket
- Terapeuta ügyvéd kliensétől kér képviseletet válóperében
- Terapeuta egy szobafestő lányát terápiában részesíti cserébe lakása kifestéséért

■ Tanulság. A keretek fellazítása tönkreteszi a terapeuta-kliens viszonyt

A keretek fellazításának egyéb esetei

- A fizetni nem tudó beteg kezelése vizontszolgáltatásért (pl. takarítás, stb.)
- A terapeuta által viselt csábító ruha
- A betegtől származó információk felhasználása személyes előnyök megszerzésére (pl. tőzsdei információk)
- Gutheil és Gabbard szerint: a beteg keresztnéven való megszólítása
- A középiskolai tanár példája

A csoportterápia etikai kérdései

- A csoportterápia etikai sajátosságai
- A beteg pszichológiai bántalmazása
 - A csoportfolyamatok „beindítására” alkalmazott technikáknál gyakran fordulnak elő
 - Racionalizáció: az önismeret fájdalmas szembenézések nélkül nem lehetséges
 - Eredmény: a vulnerábilisabb csoporttagok sérülése
 - A koncepciós perek logikája. Terápiás fasizmus (Lakin)
 - „A csoportnak mindig igaza van” logikája

A csoportnyomás kényszerítő hatása

- Egy csoporttag negatív érzését fejezi ki pl. szüleivel kapcsolatban
- Ehhez mások csatlakoznak
- Nyomás, hogy mindenki számoljon be hasonló érzéseiről
- Ha valaki ilyet tagad, vád érheti, hogy hárít
- Eredmény: olyan „vallomások”, melyek nem az illető tényleges élményeit fejezik ki

A családterápia etikai kérdései I.

- A családterápiás megközelítéssel kapcsolatos kritikák
- A családterápia értéksemlegességének kérdése
- Mi a teendő a családtagok értékvitája esetén?
- Pártolhatja-e a terapeuta a válást?

A családterápia etikai kérdései II.

- Bösörményi-Nagy Iván kontextuális családterápiája
- Modern feminista családterápiák. Kritikai megállapításaik:
 - A terapeuta nem-ítélkező megközelítése az agresszor hallgatólagos támogatása
 - A bántalmazás esetén (nők, gyerekek) nem érvényes a cirkuláris okság elve

A családterápia etikai kérdései III.

- A családtagok közötti érdekkonfliktusok
- Tájékozott beleegyezés a családterápiában. El kell mondani:
 - A terápia célját, módszerét
 - A terapeuta képzettségét, terápiás folyamatban játszott szerepét
 - A terápia várható haszna, kockázata, kényelmetlenségei
 - Egyén kezelési alternatívák
 - Bárki, bármikor kiléphet a terápiából

A családterápia etikai kérdései IV.

- Minden családtagnak részt kell-e vennie a terápiában?
- Lehet-e feltétele a családterápia elkezdésének a házasságon kívüli kapcsolatok lezárása?
- A titoktartás problémája
- A paradox intervenció etikai kérdései

Ajánlott irodalom I.

- Varga Katalin (2009): Pszichológus etika 99 dilemma tükrében. Budapest: Medicina könyvkiadó (p. 569)
- Kovács József (2006): A modern orvosi etika alapjai. Bevezetés a bioetikába. Budapest: Medicina könyvkiadó (p. 641)
- Kovács József (2007): Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában. Budapest: Medicina könyvkiadó. (p. 677) Teljes terjedelemben, ingyenesen elérhető: <http://real-d.mtak.hu/347/>
- *Dr. Kovács József*: A pszichiátriai zavarok stigmatizáló hatása és az életminőség. In: Kopp Mária—Kovács Mónika Erika (szerk.) (2006): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Budapest: Semmelweis Kiadó. (pp. 430-443)

Ajánlott irodalom II.

- Dr. Kovács József (2012): A pszichoterápia etikai és jogi kérdései. In: Unoka Zsolt—Purebl György—Túry Ferenc—Bitter István (szerk.) (2012): A pszichoterápia alapjai. Budapest: Semmelweis Kiadó. (1-288) (p. 266-273)
- Dr. Kovács József: Etikai kérdések a klinikai pszichológiában és a pszichoterápiában. Orvosképzés 2010. LXXXV. évfolyam, 4. különszám (p. 384-387.)
- Dr. Kovács József: Etikai kérdések a pszichoterápiában I. rész. Lege Artis Medicinae (LAM) 22. évf. 4. szám. 2012. április (p. 310-315) (LAM 2012;22(4):310-315)
- Dr. Kovács József: Etikai kérdések a pszichoterápiában II. rész. Lege Artis Medicinae (LAM) 22. évf. 5. szám. 2012. május (p. 388-391) (LAM 2012;22(5):388-391)